

Kilvel. n. 397/31.12.1992

**SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO
PROSPEKTOINTI JA KOEKAIVAUS
RAUTAKAUTISELLA IRTOLÖYTÖALUELLA
Toukokuussa 1991**

Hannu Poutiainen

SISÄLTÖ

Sivu

I	Tutkimuskohde	1
II	Tutkimushistoriallinen tausta	6
III	Kenttätyöt vuonna 1991	8
III.1	Prospektointi: menetelmät ja löydöt	9
III.2	Koekaivaus alueella 1	10
III.3	Yhteenveto koekaistoista	13
III.4	koekaivaus alueella 2	13
IV	Yhteenveto	14
V	Lähteet ja kirjallisuus	19
	Liite 1 Diapositiivi- ja karttaluettelo	21
	Liite 2 Kaivauskartat	22 - 27

I Tutkimuskohde

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

Tutkimusalue

pk 3144 12

x 6856 78 - 6857 02

y 576 24 - 576 62

z 80 - 82.5

Kunta: Sulkava

Kylä: Iitlahti

Tila: Iitlahti 4:29

Maanomistaja v. 1992: Ilari, Sirkka ja Touko Hintsanen

Iitlahti 58700 Sulkava

Puh. 957 - 712 41

Tutkimusalueella (ks. yleiskartta nro 1) on useita eri tyyppisiä ja nähtävästi eri ikäisiä muinaisjäänöksiä:

a) Ajoittamaton kiven- ja maansekainen raunio

x 6856 92 y 576 30

b) Asuinpaikka historialliselta ajalta ja mahdollisesti rautakaudelta

(keokaivausalue 1)

x 6856 92 y 576 32

d) Rautakautinen muinaisjäänös

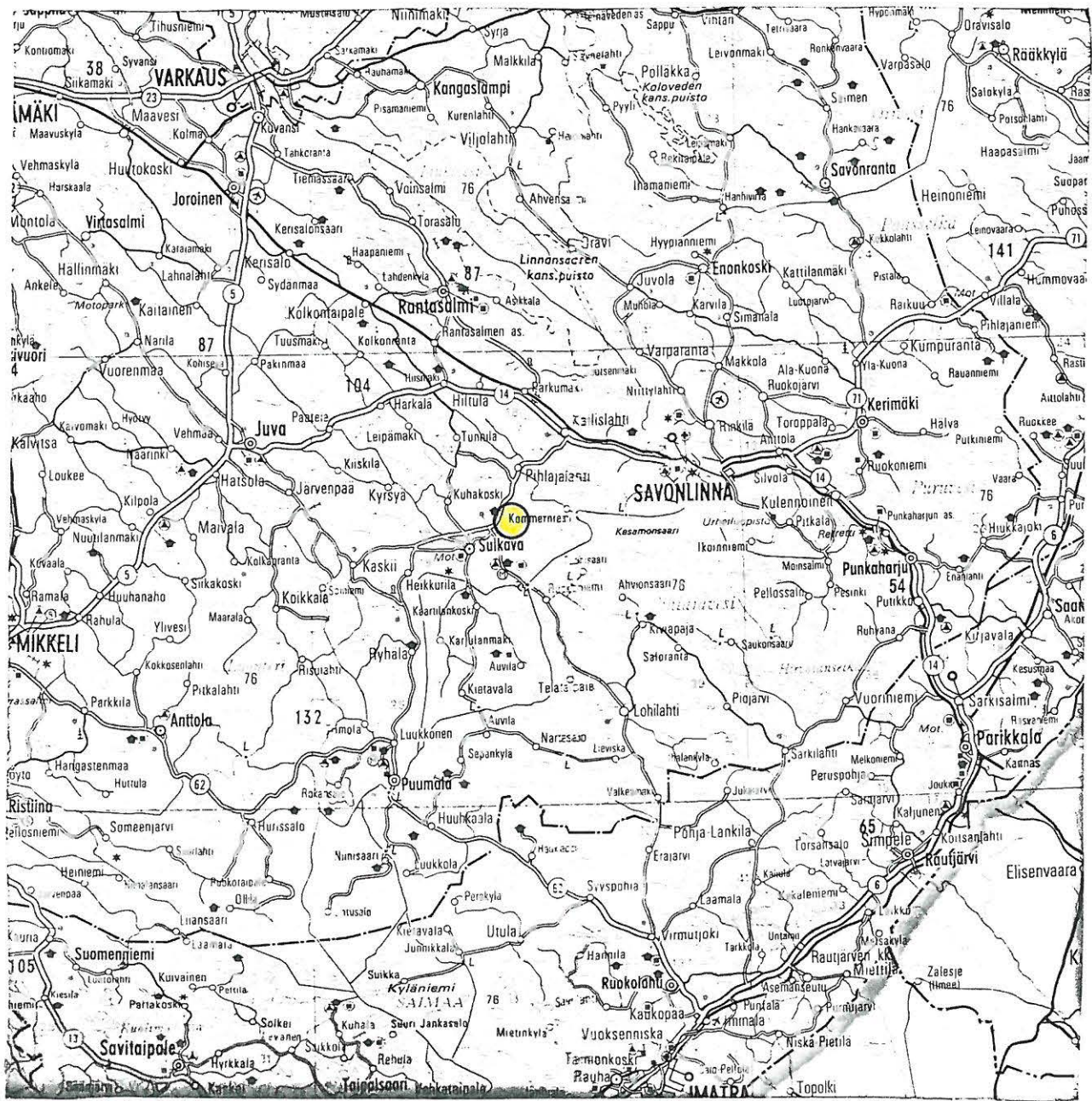
x 6856 90 y 576 42

f) Ajoittamaton raudanvalmistuspaikka

x 6856 94 y 576 46

(keokaivausalue 2)

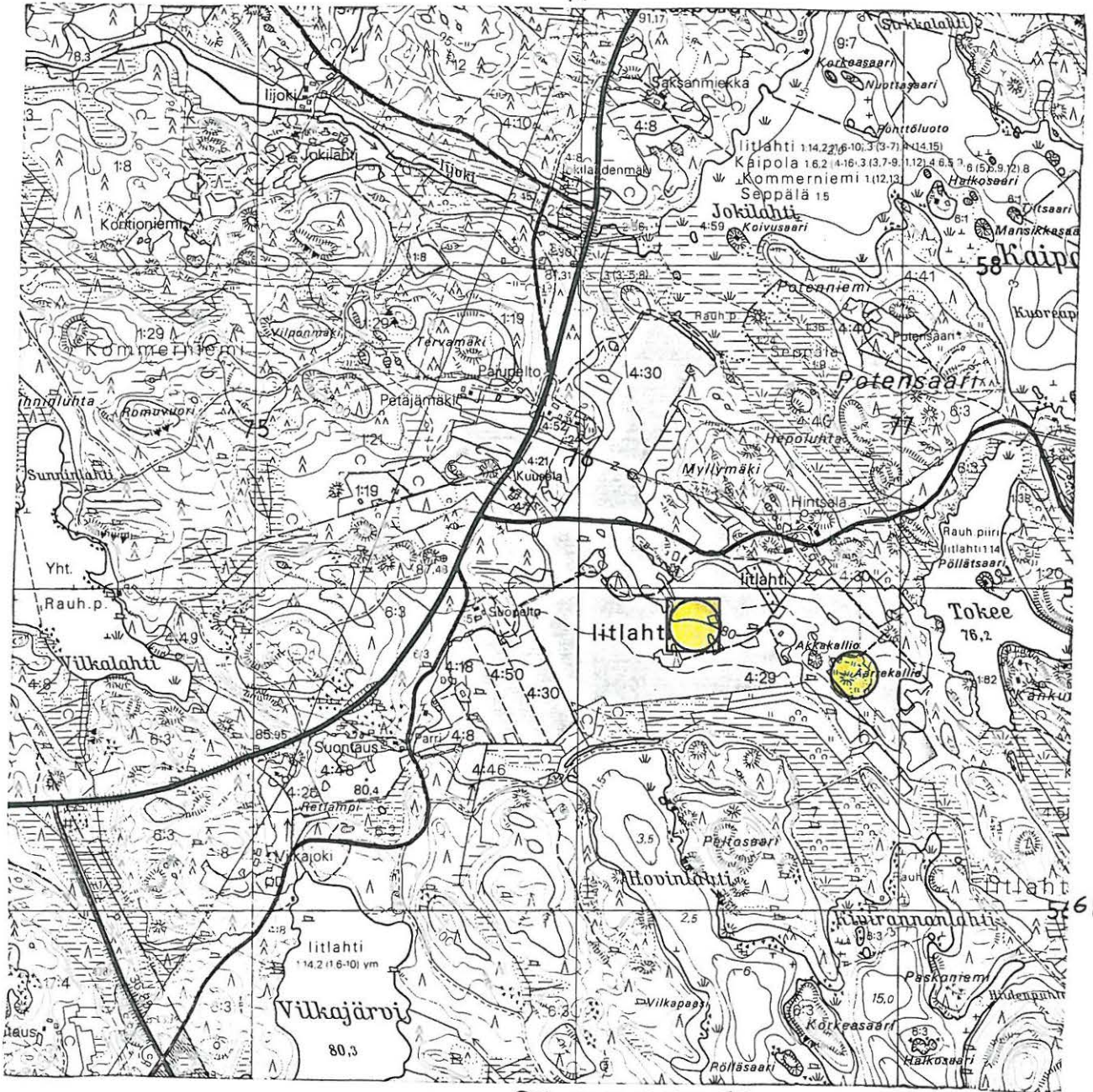
YMPÄRISTÖNKUVAUS:

AUTOILIJAN TIEKARTTA, SUOMI, 1:800 000, 1992

 SULKAVA IITLAHDEN HOVI

3576

58kaipo

576856

PK-OIE 3144 72, 1:20000, 1988

IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

IITLAHDEN HOVI AARREKALLIO

YMPÄRISTÖNKUVAUS:

Iitlahden hovi sijaitsee Sulkavan kirkolta puolenkymmentä kilometriä koilliseen. Lähin kaupunki on Savonlinna, jonne on linnuntietä itäkoilliseen noin 25 km. Hovin viljyvät pellot sattuvat kapeahkon ja liiki kolme kilometriä pitkän Iitlahden rantamille. Tämä lahti, jonka pohjukkaa kutsutaan Hovinlahdeksi, on laajan ja saaristoisen Pihlajaveden luoteisosassa.

Pihlajavesi on ollut ja on edelleen yksi Saimaan alueen merkittävimmistä vesiväylistä. Esimerkiksi eräs karjalaisten tärkeimpiä kauko-reittejä Kainuuseen ja Pohjanlahdelle kulki juuri Pihlajaveden kautta ylös Haukivedelle.

LÖYDÖT:

KM 27074:1-101

AIEMMAT LÖYDÖT:

KM 11726, 15097, 24870, 27074:102-111.

TUTKIMUKSET:

Hurre, M. 1975 tark., Poutiainen, H. 1990 tark., Koponen 1991 inv.

KIRJALLISUUTTA:

Grönhagen, J., Koponen, M. & Poutiainen, H. 1991: Arkeologiset kenttätutkimukset Etelä-Savossa vuonna 1990. - Sihti 1:5-13.

Kivikoski, E. 1961: Suomen esihistoria, - Suomen historia I.

----- 1973: Die Eisenzeit Finnlands.

Lehtosalo-Hilander, P.-L. 1988: Esihistorian vuosituhattonet Savon alueella.

- Lehtosalo-Hilander, P.-L. & Pirinen, K: Savon historia I, s. 11-264.

II Tutkimushistoriallinen tausta

Kesällä 1946 löysi Hannu Taskinen Iitlahden hovin peltotieltä pronssi-
sen, kaksoispyöryläiheimen ketjunktajan (KM 11726), joka vuotta
myöhemmin toimitettiin Kansallismuseoon. Tämän tyyppisten spiraali-
päisten ketjunktajien on todettu ajoittuvan viikinki- ja ristiret-
kiajalle (Kivikoski 1973:105 & Abb. 767; 137 & Abb. 1110, 1111). Mm.
Mikkelin maalaiskunnan Vuolingon kalmistosta on saatu talteen 1000-lu-
vun tienoille ajoitettu ketjunktaja (Lehtosalo-Hilander 1988:166),
joka muistuttaa huomattavasti Iitlahden korua

Toinen Iitlahden hovin mailta löytynyt koru on soikea kupurasolki (KM
15097), jonka Uuras-Antti Hintsanen vuonna 1958 peltoa kyntäessään
poimi talteen. Kyseinen Ailion A-tyyppiä oleva solki löytyi noin 100 m
ketjunktajan löytöpaikasta. Matti Huurteen (1984:311) mukaan tämän
kaltainen pieni nastakoristeinen solkimuunnos edustaa vanhinta savo-
laista esinetyyppiä. Tällaiset soljet on ajoitettu viikinkiajan lopul-
le ja ristiretkiajalle (af Hällström 1948:51; Kivikoski 1973:133 &
Abb. 1053; ks. myös Lehtosalo-Hilander 1988:181-183),

Iitlahden esineiden ohella rautakautisia irtolöytöjä tunnetaan Sulka-
valta yksi ainoa: Partalansaareissa sijaitsevan Karjulanmäen kylän Koi-
vurannan tilan pellolta vuonna 1971 löytynyt rautainen nuolenkärki.
J.-P. Taavitsainen (1990:238) on ajoittanut nuolenkärjen (KM 18538)
vanhemmalle rautakaudelle (ks. myös Kivikoski 1973:53 & Abb. 315). Kä-
vimme M. Kuposen kanssa kesällä 1991 tarkastamassa löytöpaikan, mutta
emme havainneet mitään kiinteään muinaisjäänökseen viittaavaa. Kohde
on kuitenkin topografialtaan kiinnostava, joten sen lähitienoita kan-
nattaisi kenties tutkia hieman tarkemmin.

Nuolenkärjen lisäksi Sulkavan Partalansaaresta on Kulkemusjärven ran-
nalta poimittu värttinänkehrä. Esine, joka toimitettiin Savonlinnan
maakuntamuseoon syksyllä 1991, on keraaminen ja ajoittamaton.

Viimeisenä, mutta ei suinkaan vähiten kiinnostavana tulkoon vielä mai-
nituksi Partalansaaren Rutkasta löytynyt tulusrauta, joka vuonna 1930
lahjoitettiin Pyhän Olavin Killan museolle: "Emäntä Maria Vilhelmiina

Vasaran perilliset, Sulkava Pulkkila Lähde, lahj. tulusraudan, joka on perua esivanhemmilta Kulkemussaaren rutkasta" (Itä-Savo 1.3.1930).

Rautakautisiksi tulkittuja kiinteitä muinaisjäännöksiä ei Sulkavalta ennen vuoden 1991 tutkimuksia tunnettu muita kuin Pisamalahden linnavuori, jota on arveltu rautakautiseksi ja/tai varhaiskeskiaikaiseksi (Appelgren 1891:117-119; Rinne 1947:102-105; Huurre 1984:304; Lehtosalo-Hilander 1988:184-185, 222; Taavitsainen 1990:127-141). Ilman ajoittavia esinelöytöjä sen iästä on kuitenkin mahdoton sanoa mitään varmaa. Muinaislinnaa on epäilty karjalaisten rakentamaksi (Rinne 1947:102-104; ks. myös Taavitsainen 1988:222; 1990:138).

Pisamalahden linnavuoren ohella Sulkavalta tiedetään toinen tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava muinaisjäännös, Partalansaaren koillisosassa sijaitseva Kasanmäen kuppikivi. Lehtisen (1987) tarkastuskertomuksen mukaan kyseessä on "Iso siirtolohkare, jonka yläpintaan on hakattu 8 pyöreää matalaa kuoppaa. Kiven koko on 130 x 160 cm, korkeus 106 cm. (---) Kuoppien halkaisija 4.5 - 7 cm, syvyys 2.5 - 0.8 cm."

Vaikka edellä esitellyt muutamat irtolöydöt ja muinaisjäännökset ovat sinänsä merkittäviä, ei niiden perusteella voi päätellä kovinkaan paljon Sulkavan rautakautisesta ja varhaiskeskiaikaisesta asutuksesta. Kuva muuttuu kuitenkin huomattavasti mielenkiintoisemmaksi, kun arkeologinen aineisto yhdistetään paleoekologiseen materiaaliin.

Joensuun yliopiston paleoekologit ovat analysoineet Partalansaarella sijaitsevan Mustikkalammen pohjaliejusta ottamansa siitepölynäytteen ja saaneet erittäin kiinnostavia tuloksia. He ovat todenneet, että Mustikkalammen ympäristössä on viljelty ruista jo 580-luvulla. Kiertelevä kaskiviljelyä indikoivan yhtenäisen viljanpölykäyrän varhaisimman vaiheen tutkijat ovat ajoittaneet 1100-luvun alkuun. (Simola et al. 1988:16-19; ks. myös Grönlund et al. 1990:79-83)

Kävimme M. Koposen kanssa tutustumassa kohteeseen ensimmäisen kerran huhtikuussa 1990. Maastokäynti vahvisti kartta-aineiston ja arkistomateriaalin perusteella saatua käsitystä: alue näytti topografiansa ja maaperänsä puolesta sellaiselta, että sieltä olisi inventoinnilla mahdollista löytää jälkiä kiinteistä rautakautisista muinaisjäännöksistä.

Ensimmäisen retken jälkeen H. Poutiainen (1991) suoritti peltoalueella suppean intuitiivi-inventoinnin huhtikuun puolivälissä. Yksin tehdyn pintapöiminnän tuloksena alueelta löytyivät ensimmäiset merkit mahdollisesta kiinteästä muinaisjäännöksestä - muutamia rautakauden tyyppin saviastianpalasia. Tähän maastoinventoinnin ensimmäiseen vaiheeseen kului aikaa noin kolme tuntia. Pelto, josta edellä mainitut kupurasolki ja ketjunktantaja olivat löytyneet, oli nurmella eikä pintapöimintä siellä ollut mahdollinen. Huhtikuun loppupuolella tehdyn käynnin yhteydessä peltoalueelta löytyi lisää artefakteja sekä

III Kenttätyöt vuonna 1991

Kenttätyöt Iitlahden hovin Keskipellon alueella aloitettiin toukokuun alussa, jolloin kasvillisuus- ja valaistusolosuhteet prospektointiin olivat hyvät. Maastotutkimus toteutettiin Savonlinnan maakuntamuseon ja museoviraston yhteistyönä, jälkityöt on tehty museovirastossa. Kaivauksenjohtajana toimi HuK Hannu Poutiainen museovirastosta ja kartanpiirtäjänä HuK Martti Koponen maakuntamuseosta.

Työntekijöiden määrä vaihteli päivittäin jonkin verran: kaivajia - kaikki vapaaehtoisia arkeologian harrastajia - oli kolmesta kuuteen henkilöä ja tutkijoita kaksi. Mukana olivat seuraavat arkeologiasta kiinnostuneet: Eero Hintsanen, Ilari Hintsanen, Lauri Hintsanen, Pekka Tuomas Hintsanen, Sirkka Hitsanen, Touko Hintsanen, Raija Jokela, Risto Kupiainen, Anneli Latvala ja Pekka Tiainen. Parina päivänä mukana oli myös maakuntamuseon henkilökuntaa.

Kenttätutkimus kesti yhdeksän päivää (viisi arki- ja neljä pyhäpäivää), ja työpäivät olivat pituudeltaan kahdeksasta kahteentoista tuntia.

III.1 Prospektointi: menetelmät ja löydöt

Kenttätyön alkajaisiksi rautakautisten irtolöytöjen sijainti paikannettiin mahdollisimman tarkasti maanomistajien avulla. Sen jälkeen tutkittava alue rajattiin hajalöytöjen, aiempien inventointilöytöjen ja topografian perusteella suhteutettuna työvoimaresursseihin - nyt oli mahdollista prospektoida myös korujen löytöalue, koska maanomistaja oli kyntänyt nurmella olleen pellon syksyllä 1990. Seuraavaksi peltoalueella tehtiin kattava pintapoiminta. Kolmesta viiteen henkilöä kulki rinnakkain toisistaan viiden metrin etäisyydellä pitkin linjakepein merkittyjä kaistoja, joiden suunta oli 333 astetta. Pintapoimintalöydöt otettiin talteen metrin tarkkuudella ja niiden sijainti merkittiin yleiskartalle. Tällä menetelmällä tutkittiin kaikkiaan 6,3 hehtaarin suuruinen ala.

Seuraavassa vaiheessa valittiin pintapoiminnan antamien tulosten mukaan pienempi alue kairaustutkimusta varten. Kevyellä maanäytekairalla etsittiin sellaiset kohdat, joissa sekoittunut kerros oli normaalia kyntökerrosta paksumpi (yli 35 cm). Tämän jälkeen alue koekuopitettiin (kuoppien halkaisija noin puoli metriä); koordinaatisto oli sama kuin pintapoiminnassa. Koekuoppien seinämistä merkittiin muistiin kuopan syvyys, kyntökerroksen ja/tai sekoittuneen kerroksen paksuus ja häiriintymättömän kerroksen vahvuus (so. näkyvä osa). Erityisesti kiinnitettiin huomiota mahdollisiin 'kulttuurianomaliaoihin': rapautuneet/rapautumattomat kivet/kiveykset, hiili/noki/tuhka, värjäymät, tiili, palanut savi ja muut artefaktit. Koekuopat kaivettiin lapiolla ja maaines seulottiin.

Alueelle 2 (kirjaintunnus b yleiskartalla nro 1) kaivettiin yhteensä 50 koekuoppaa. Niistä yhdeksässätoista oli kyntökerroksen alla heikko kulttuurikerros. Vahva kulttuurikerros todettiin yhdeksässä koekuopassa. Varsinaisia löytöjä koekuopista ei tullut. (Ks. kartta nro 2)

Keskipellon alueella on useita kallioisia moreenimuodostumia. Ne tutkittiin kairaamalla, käyttämällä metallinilmaisinta ja kaivamalla koekuoppia. Neljästä paikasta löytyi viitteitä kiinteistä muinaisjäänöksistä. (Ks. kartta nro 1)

Vuoden 1990 inventoinnissa Iitlahden hovin Keskipellon alueelta löytyi 12 rautakauden tyyppin saviastian sirpaletta. Kattavassa pintapoiminnassa niitä noukittiin 36 kappaletta. Muita rautakautisia artefakteja löytyi vain pari: viikinkiaikainen lasimassahelmi (KM 27074:81) ja mahdollisesti rautakautinen lasihelmi (KM 27074:43). Näiden ohella kerättiin talteen kuusi hioinliippaa ja yksi hioinlaaka, kuusi rauta-veistä ja 28 piiartefaktia. Lisäksi löytyi kuonaa ja palanutta savea ('palaneeksi saveksi' määriteltiin kaikki palaneet/poltetut saviartefaktit, joita ei silmämääräisesti ole mahdollista luokitella esim. savitiivisteeiksi, keramiikaksi tai tiileiksi). (Ks. kartta nro 2)

Pintapoiminnan tuottamien tulosten perusteella alueelle hahmottui kolme erillistä palaneen saven aluetta, kaksi rautakautisen keramiikan aluetta ja yksi rautakuonakeskittymä. Muut artefaktiryhmät - pii, hioimet, veitset ja helmet - näyttävät sijoittuvan em. levintäalueille. Kairauksessa ja koekaivauksessa todetut peltoalueen kulttuurikerrokset ovat samoin näillä levintäalueilla. Rautakuonakeskittymän kohdalla paljastui raudanvalmistuspaikka (f) ja läntisellä kaivausalueella kaksi todennäköistä asuinpaikkaa (b). Toinen näistä ajoittuneen myöhäiselle historialliselle ajalle, toinen saattaa olla rautakautinen. Rautakautisia asuinpaikkoja voi keramiikan levintäkuvion perusteella olla Keskipellon alueella ainakin kaksi. (Kartta nro 1)

Neljästä peltoalueen peitteisestä kumpareesta (a, c, d; yksi ei näy yleiskartalla) löytyi selviä merkkejä kulttuurikerroksesta: hiiltä, nokea ja rapautuneita/rapautumattomia kiviä, jotka olivat tiukan turpeen alla 15 - 50 cm paksuna kerroksena. Yksi kohteista (d) osoittautui rautakautiseksi. Maakiven alta paljastui nokinen kulttuurikerros, jossa oli rautainen sirppi (KM 27074:86), kaksikymmentäkolme saviastian palaa (KM 27074 87), kolme kimpaletta rautakuonaa ja naudan poskihammas. Paikalla on todennäköisesti rautakautinen kiinteä muinaisjäännös. (Kartta nro 1)

III.2 Koekaivaus alueella 1

Kuopista saadun informaation perusteella alueella 1 (yleiskartta 1, kohde b) suoritettiin pienimuotoinen koekaivaus. Koekaivauksen koordinaatisto laadittiin siten, että koekaistat osuisivat mahdollisimman

hyvin niille kohdin, joissa koekuopituksen perusteella pääteltiin olevan kulttuurikerrosta.

Päälinja vedettiin suuntaan 16 astetta. Soveltuvia paikkoja koordinaatistoon kiinnittämiseen ei ollut lähimaillakaan, eikä alueesta ole myöskään kaavoituksen pohjakarttaa, joten alueesta laadittiin yleiskartta, mihin kaivausalueen sijainti on merkitty. Kaivauksen päätyttyä muutama puinen kaivauspaalu juntattiin maahan ja lisäksi kaksi metallipuikkoa (kyntökerroksen alapuolelle).

Korkeuskiintopisteen lukema oli 1.38 ja kiintopisteen korkeus 80.77 m mpy.

Metrin levyisistä koekaistoista poistettiin pintamaa lapiolla, minkä jälkeen kaivamista jatkettiin pääasiassa lastalla.

Taso 1

Ruutu 607/805: Kauttaaltaan kulttuurikerrosta so. lähinnä keskiruskeaa humusta, jossa hiilenmurusia tasaisesti. Kulttuurimaa-alueella kolme nyrkinkokoista kiveä. Ruudun alueelle koekuopituksen yhteydessä tehdyn koekuopan seinämässä hiiltynyt puu vaakatasossa.

Ruutu 607/806: Viereisen ruudun (607/805) kulttuurimaa jatkuu tänne vain osittain, ja ruudun toisessa päässä on jokseenkin puhdas hiesu.

Ruutu 607/803: Hiesua ja kulttuurikerrosta sekaisin siellä täällä. Ruuturajalla osittain maaton pystypuu vinossa asennossa.

Ruutu 607/801: Kulttuurikerrosta enemmän ja tummempaa kuin viereisessä ruudussa (607/803). Yksi isohko kivi ja ohut maaton puu. Paikoin varsin runsaasti hiiltä ja nokea.

Ruutu 602/800: Jokseenkin puhdas hiesu; vain paikoin hieman värjäytynyttä maata ja hiilenmuruja - joskin ruudun 603/800 yläosassa vaaleata kulttuurimaata.

Ruutu 604/800: Vaaleanruskea kulttuurimaa, jossa vain vähän hiilenmu-

ruja.

Ruutu 606/800: Vaaleanruskeata kulttuurimaata. Ruudun lounaiskulmassa kaksi pään kokoista syvälle menevää kiveä ja kaksi pienempää kiveä.

Ruutu 608/800: Vaaleata kulttuurimaata.

Ruutu 610/800: Vaaleata kulttuurimaata.

Ruutu 612/800: Vaaleata kulttuurimaata, mutta puhdas hiesu alkaa jo häämöttää paikoin.

Ruutu 614/800: Pääosin puhdas hiesu.

Ruutu 616/800: Pääosin puhdas hiesu.

Ruutu 618/800: Vaalea kulttuurimaa, jossa nyrkinkokoisia kiviä. Hiili jauhaantunut pieniksi muruiksi ja levinnyt tasaisesti. Maa-aines rasvaisen oloista ja tahmeaa, maannos kovaksi ja tiiviiksi painunutta.

Ruutu 620/800: Ruskea, humuspitoinen kulttuurimaa. Alaosassa kiveys.

Ruutu 622/800: Ruskea, humuspitoinen kulttuurimaa, joka rajautuu melko selvärajaiseen vaalean värjäytyneen ja jokseenkin puhtaan hiesun alueeseen.

Ruutu 624/797: Selvä kiveys ja siihen liittyvä kulttuurimaa-alue; runsaasti hiiltä, melko isoja paloja, pöyhää, ei maatonutta. Resenttejä (1700-luku) löytöjä.

Ruutu 624/800: Vaaleaa värjäytynyttä kulttuurimaata ja puhdasta hiesua.

Ruutu 626/800: Vaaleaa värjäytynyttä kulttuurimaata ja puhdasta hiesua.

Ruutu 628/800: Vaaleaa värjäytynyttä kulttuurimaata ja puhdasta hiesua.

Ruutu 630/800: Ruudun yläosasta alkaen selväraijainen, tummanruseka hiiltä sisältävä kulttuurikerros. Selvä kiveys, joka koostuu pään ko-

koisista kivistä.

Ruutu 632/800: Selvärajainen kulttuurikerros ja selvä kiveys.

Ruutu 634/800: Vaaleaa värjäytynyttä kulttuurimaata ja puhdasta hiesua.

Ruutu 633/794: Selvä kulttuurikerros, pöyhää hiiltä, hiiltynyttä ja maatunutta puuta. Raha 1700-luvulta.

Ruutu 633/796: Kulttuurikerros, kuten ruudussa 633/794, lisäksi kiveystä ja yksi osittain maatunut pystypuu.

Ruutu 633/798: Vaaleaa värjäytynyttä kulttuurimaata ja puhdasta hiesua.

III.3 Yhteenveto keokaistoista

Koekaistoista paljastui rakenteita ainakin kahdesta kiinteästä muinaisjäännöksestä. Toinen on myöhäiseltä historialliselta ajalta, toisesta ei löytynyt mitään ajoittavaa aineistoa. Viimeksi mainittu vaikuttaa kiinnostavalta. Mainittakoon, että ensimmäinen ja viimeinen kaivaustaso jäi kyntökerroksen ja häiriintymättömän ja/tai kulttuurikerroksen vaihettumiskohtaan.

III.4 Koekaivaus alueella 2

Keskipellon alueella tehtiin myös toinen, hyvin suppea koekaivaus maanomistajalta (Touko Hintsanen, suull. tied.) ja pintapoiminnasta saatujen tietojen perusteella. Mainittakoon, että Hintsanen oli peltotöiden yhteydessä raivannut osan kivistä pois.

Alueella 2 kaivettava kohta paikannettiin tarkemmin pelkästään kairamalla. (Yleiskartta nro 1, kirjaintunnus f) Tämän jälkeen otettiin lappioilla kaivaen esiin kaksi kiveystä, joista laadittiin tasokartta (luonnos). Kaivauksen yhteydessä paikalta löydettiin lisää rautakuonaa ja palanutta savea (nähtävästi savitiivistettä) sekä palamisen rapaut-

tamia kiviä.

Paikalla todettiin olevan vielä osittain ehyitä kivirakenteita ainakin kaksi kappaletta. Ne ovat pohjakaavaltaan soikeahkoja ja kolme - neljä metriä pitkiä.

Löytöjen sekä rakenteiden perusteella paikalla on raudanvalmistuspaikka, jonka ajoitus on aukki.

IV Yhteenveto

Ella Kivikoski (1961:272) otaksui jo kolmekymmentä vuotta sitten, että kiinteää, rautakautista asutusta voisi löytyä myös Mikkelin ulkopuolelta: "Vakinaisen asutuksen muistoja on nähdäkseni odotettava muualtakin Savosta. Sulkavan mahtava linnavuori edellyttää ympäröivää tai läheisyydessä sijainnutta asututusta, ja riippunee vain sattumasta, ettei sille kuuluvaa kalmistoa ole löydetty."

Sulkavan suuntaan on tähynnyt myös Matti Huurre eräässä artikkelissaan. Hän on hahmottanut Itä-Suomalaisen kulttuurialueen rautakauden lopulla sellaiseksi, että siinä olisi ollut kolme keskusaluetta: Laatokan länsi- ja luoteisrannan asutus, Mikkelin alue ja Lappeenrannan seutu. Kivikosken tavoin hän on olettanut pysyvän asutuksen merkkejä löytyvän keskuspaikkojen ulkopuoleltakin: "Joskaan varmoja kalmistoja ei näiden keskusten väliltä juuri tunneta, antavat muutamat löydöt (esim. Sulkavan Iitlahti) aiheen olettaa sellaisia vielä löytyvän. Muinaislinnatkaan (Sulkavan Pisamalahti, Juvan Ihantsalo) ovat tuskin olleet niin kaukana asutuksesta kuin nyt näyttää." (Huurre 1984:303-304; ks. myös s. 311)

Paleoekologiset tulokset ovat antaneet edellä lainatun kaltaisille uumoiluille lisäpontta ja -pohjaa. Siitepölytutkimuksista saatuihin tietoihin ja irtolöytöihin perustaen Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander (1988:216-222) on ottanut kantaa, paitsi Etelä-Savon asutukseen, myös elinkeinoihin: "Esineelliset, varmasti ajoitettavat haudat siis puuttuvat, mutta tämän ei tarvitse merkitä sitä, että Sisä-Suomessa on oleskellut rautakaudellakin pelkkää pyyntikansaa. (---) Monelta paikkakunnalta, jolta nyt tunnetaan vain irtolöytöjä, tulee varmaan ennen

pitkää esiin kalmistoja, ehkä asuinpaikkojakin. Ennenkaikkea Sulkava, Juva, Savonlinna, Kerimäki ja Punkaharju ovat alueita, joilta näitä voi odottaa. Kolmen viimeksi mainitun seuduilta saadut varhaisen viljelyn merkit edellyttäisivät jo keskisen rautakauden väestöä, kun taas Juvalta saattaisi tulla vastaan Tuukkalan tai Visulahden kaltainen kalmisto."

Toisen asutuskeskuksen - Mikkelin ohella - Lehtosalo-Hilander (1988:222) on arvellut sijainneen Sulkavalla: "---asutuspesäkkeet, joista tuli pysyviä. Yksi on ollut Mikkelissä, toisen on täytynyt olla Sulkavalla, missä mahtava linnakin sitä edellyttää."

Arkeologeista on Jussi-Pekka Taavitsainen tehnyt toistaiseksi kattavimman yrityksen selittää Etelä-Savon rautakauden lopun ja keskiajan alun asutukseen, elinkeinoihin ja kulttuurikontakteihin liittyviä ilmiöitä. Hän näyttää päätyneen tutkimuksissaan jokseenkin erilaisiin päätelmiin kuin Kivikoski, Huurre ja Lehtosalo-Hilander.

Taavitsainen (1987:224) on tehnyt paleoekologisista tutkimustuloksista sellaisen johtopäätöksen, että "---evidence of early swidden practices indicates longrange cultivation practised in conjunction with the exploitation of wilderness areas, a systematic practice throughout the Iron Age." Kuten aiemmin lainatut tutkijat, hän nojautuu olemassaolevaan aineistoon, mutta lähestymistapa on erilainen. Hän ei esimerkiksi oleta, että Mikkelin alueen ulkopuolella olisi muuta kiinteätä, tähän verrattavissa olevaa asutusta, vaan esittää toisenlaisen tulkinnan: "In the Viking period the increase of economic activity was also reflected in the 'aboriginal trade'. (---) Cemeteries indicate, however, settlement that was so sparse that it can hardly be seen as evidence of transition from longrange wilderness exploitation to the claiming of areas for colonization. The material suggests 'trapper stations' brought about by the needs of trade and requiring locations suited to cultivation in order to secure their year-round existence." (Taavitsainen 1987:227)

Taavitsainen (1990:138) on ottanut esille myös sen seikan, että esimerkiksi Ihanteensalon ja Pisamalahden linnavuoren läheisyydestä ei tunneta kalmistoja eikä irtolöytökeskittymiä. Eikä hän usko kalmistoja löytyvän myöskään tulevaisuudessa: "Still today, there are few farms

or fields near the hillforts, which is understandable as there are no clayey soils or other features of arable land in the near region. It is not probable that cemeteries will be found in the area even in the future."

Kaiken kaikkiaan J.-P. Taavitsainen on esittänyt hyvin kiintoisan synteesin Etelä-Savon nuoremman rautakauden oloista käyttäen monipuolisesti linnavuorten, kalmistojen, irtolöytöjen ja paleoekologisten tutkimusten antamaa tietoa. Tutkijan ajatuksilla on useita liittymäkohtia niihin asioihin, joita Iitlahden hovin kenttätutkimuksilla on alustavasti pyritty selvittämään. Yksi niistä on se, mitä irtolöydöt ja kiinteät muinaisjäännökset tai niiden 'puuttuminen' mahdollisesti indikoivat. Taavitsaisen (1987:229-231) mukaan "The number of Viking period grave finds indicates, however, that there was no actual process of colonization with its endangering of the Lapp mode of life. This is also suggested by the quantitative development of stray finds and cemeteries in the Crusade period. The number of stray finds decreases, even to a considerable degree. (---) In the light of these considerations it seems that the aim of Karelian peasants was not to colonize Savo, but to ensure its utilization and the traditional way of life and forms of production of the Lapps. (---) The densification of population led to assimilation of the local Lapp population. In Savo it sufficed to establish permanent settlement to the degree indicated by the cemeteries and to build hillforts in locations central to routes of communication."

Kuten J.-P. Taavitsainen on esittänyt, näyttäisi Pisamalahden linnavuori olevan irrallaan kiinteästä, rautakautisesta asutuksesta eikä se nähtävästi toiminut ns. pakolinnana. Sen funktio on ollut toinen: "At strategic locations on the borders of their hunting and cultivation territories the Karelians built hillforts far from settlement in order to control and prevent western traffic and to secure their own interests in the areas concerned. The hillforts were also bases for the collecting of taxes. (---) Judging from the fact that the area was never colonized, Savo became the wilderness backlands of Karelia." (Taavitsainen 1987:227-228; vrt. Rinne 1947b:102)

Saman kaltaisia hypoteeseja kuin Taavitsaisen (1987, 1990) ansiokkaassa artikkelissa ja hänen väitöskirjassaan, on esitelty myös Karjalan

tutkimuslaitoksen 25-vuotiskirjassa (Simola et al. 1990). Tämä on toki luonnollista, koska yksi artikkelin kirjoittajista on juuri J.-P. Taavitsainen. Erityisen kiinnostavaksi artikkelin tekee kuitenkin se, että muut kirjoittajat ovat nimekkäitä paleoekologeja, jotka ovat tutkineet Itä-Suomen varhaista viljelyhistoriaa.

Kirjoittajien (Simola et al. 1991:252; vrt. Rinne 1947a:24, 29) mukaan "Pyyntikulttuuri vallitsi Sisä-Suomessa vielä rautakaudella, joka on arkeologisesti hyvin ongelmallinen periodi. Keramiikan jäädessä käytöstä noin 300 jKr. vaikeutuu pyyntiväestön arkeologinen todentaminen huomattavasti: kaikki alueelta tavattavat esineet ovat vierasta alkuperää ja enimmäkseen hajalöytöjä. (---) Esineiden vierasperäisyys - ne ovat pääosin Länsi-Suomesta - selittynee eränkäynti-ilmiöllä. Esineet ovat tulleet Sisä-Suomen pyyntikulttuurien alueelle Länsi-Suomen rintamaiden talonpoikien harjoittaman metsästyksen ja ja kalastuksen yhteyteen kuuluvan lapinkaupan myötä."

Myös tässä yhteisartikkelissa, kuten Taavitsaisen julkaisuissa, kiinnitetään huomiota mm. löytöjen, asutuksen, elinkeinojen ja maaperän mahdolliseen yhteyteen: "Savon viikinkiajan löytöjen enemmistö on periodin lopulta, noin vuoden 1000 vaiheilta: ilmiö liittyyne Itämeren piirissä tapahtuneeseen kaupan lisääntymiseen ja organisoitumiseen, jolloin erämaihin alkoi ilmestyä runsaammin eräasemia ja myös kaskeaminen alkoi lisääntyä. ---viikinkiajan löydöt keskittyvät merkittävästi reheville maille ja savikoiden lähetyville. Rintamailla rautakauden asutusta on juuri keveillä savikoilla, joita kuitenkin Saimaan altaan rantamilla on melko vähän. Täällä ei siis ole ollut yleisesti edellytyksiä rautakautisen viljelytekniikan mahdollistamalle peltoviljelykselle." (Simola et al. 1991:253)

Siitepölytutkimusten tulokset ovat näin saaneet huomattavasti monipuolisemman käsittelyn ja tulkinnan kuin kahta vuotta aiemmin julkaistussa tutkimuksessa: "---luonnonoloiltaan karun Etelä-Savon alueella harjoitettiin kaskiviljelystä, toki alkuun pienessä mitassa, jo rautakauden loppupuolella, vaikka arkeologisten löytöjen perusteella aluetta on pidetty miltei autiona" (Simola et al. 1988:31).

Ovatko Iitlahden hovin alueella tehtyjen suppeiden kenttätutkimusten tulokset yhteensopivat vai ristiriidassa edellä esiteltyjen ja sitee-

rattujen näkemysten kanssa? Yksiselitteistä vastausta kysymykseen ei alustavien tulosten perusteella voi antaa. Maastotyöt Iitlahdessa ovat vasta aluillaan eivätkä sen paremmin esinelöydöt kuin kiinteisiin rakenteisiin liittyvät löydötkään ole erityisen runsaita, vaikkakin luojaavia. Oman ongelmansa muodostaa suurin rautakautiseksi tulkittu löytöryhmä, saviastian palat. Rautakauden tyyppin keramiikan osalta on perustutkimus edelleen tekemättä, ja toistaiseksi ei ole riittävästi tietoa sen käyttöajasta (Vrt. esim. Taavitsainen 1990:127).

Jo aiemmat irtolöydöt osoittivat kuitenkin, että ihminen on toiminut ja ilmeisesti asunutkin Iitlahden hovin alueella rautakauden loppupuolella. Erityisen kiintoisa tässä yhteydessä on Pirkko-Liisa Lehtosalon Hilanderin (1988:182) huomio, että Keskipeillon suunnalta löydetty ketjunktaja näyttää palaneelta; tutkija epäilee sen olevan peräisin polttohaudasta.

Kenttätutkimuksissa saadut tulokset - apokryyfisyydestään huolimatta - viittaavat yhdessä aiempien irtolöytöjen ja paleoekologisten kanssa siihen, että Iitlahden alueella on asuttu vakituisesti ja ympärivuotisesti viikinki- ja ristiretkiajalla. Asukkaat - löydöistä päätellen sekä miehiä että naisia - ovat harjoittaneet kaskiviljelyä, pitäneet kotieläimiä ja valmistaneet rautaa. Kysymys ei siis liene eräasemasta, mutta aineiston pohjalta ei toisaalta voi tehdä päätelmiä asutuksen mahdollisesta jatkuvuudestaan.

Monet kenttätutkimuksen aikana heränneet kysymykset ovat edelleen vastausta vaille. Vastausten löytäminen edellyttää laajempia arkeologisia tutkimuksia. Niiden ohella on välttämätöntä tehdä alueella paleoekologinen tutkimus vuosilustoisesta järvioltaasta. Mikäli nämä hankkeet toteutuvat, Etelä-Savon rautakautiset ja varhaiskeskiaikaiset ilmiöt - asutus, elinkeinot, linnavuoret ja kulttuurikontaktit - saanevat merkittävää lisävalaistusta.

Mikkelissä 27.11.1992

Hannu Poutiainen

V LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistolähteet

- Itä-Savo 1.3.1930 - Sulkavan kunnan arkisto.
 Museoviraston eshistorian toimiston löytöluettelot.
 Huurre, M. 1975 Sulkava, Iitlahti, Koira- eli Aarrekallio. - Tarkastuskertomus, museoviraston esihist. toimiston topogr. arkisto.
 Koponen, M. 1991 Sulkavan kunnan muinaisjäännösinventointi 1991. - Inventointikertomus, Savonlinnan maakuntamuseo.
 Lehtinen, L. 1987 Sulkava, Kaartila, Kasanmäki. - Tarkastuskertomus, Savonlinnan maakuntamuseo.
 Poutiainen, H. 1990 Sulkava, Iitlahti, Keskipelto. - Tarkastuskertomus.
 Poutiainen, H. & Sepänmaa, T. 1990 Sulkava, Iitlahti, Aarrekallio. - Tarkastuskertomus.

Kirjallisuus:

- Appelgren, Hj. 1891: Suomen muinaislinnat.
 Brown, A. 1987: Fieldwork for Archaeologists and Local Historians.
 Grönhagen, J., Koponen, M. & Poutiainen, H. 1991: Arkeologiset kenttätutkimukset Etelä-Savossa vuonna 1990. - Sihti 1:5-13.
 Grönlund, E., Simola H. & Uimonen-Simola, P. 1990: Early Agriculture in the Eastern Finnish Lake District. - Norw. Arch. Rev., Vol. 23, Nos. 1-2, 1990:79-85.
 Huurre, M. 1979: 9000 vuotta Suomen esihistoriaa. Keuruu 1979.
 ----- 1984: Itä-Suomen rautakautinen asutus arkeologian valossa. - Suomen väestön esihistorialliset juuret. Helsinki 1984.
 Hällström, O. af 1948: Lisiä suomalaisten soikeiden kupurasolkien syntyt historiaan. - SM 1947-1948:45-69.
 Kivikoski, E. 1961: Suomen esihistoria. - Suomen historia I.
 ----- 1973: Die Eisenzeit Finnlands.
 Lehtosalo-Hilander, P.-L. 1988: Esihistorian vuosituhat Savon alueella. - Lehtosalo-Hilander, P.-L. & Pirinen, K: Savon historia I, s. 11-264.

- Nissinaho, A. & Tiitinen, T. 1988: Intensiivisen inventoinnin työajan tarve ja tehokkuus. - Baskerilinja, Unto Salo 60 vuotta, s. 167-183.
- Rinne, J. 1947a: Esihistoria muinaislöytöjen valossa. - Savon historia I:1-38.
- 1947b: Puolustus, rajankäynnit, rajalinnat. - Savon historia I:95-149.
- Simola, H., Grönlund, E., Taavitsainen, J.-P. & Huttunen, P. 1991: Savolainen väestöräjähdyks. - Hakamies, P. et al. (toim.): Saimaalta Kollille. Karjalan tutkimuslaitoksen 20-vuotiskirja, s. 241-259.
- Simola, H., Grönlund, E. & Uimonen-Simola, P. 1988 Etelä-Savon asutus historian paleoekologinen tutkimus. - Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 84.
- Taavitsainen, J.-P. 1987: Wide-Range Hunting and Swidden Cultivation as Prerequisites of Iron Age Colonization in Finland. - Suomen Antropologi 4/1987:213-233.
- 1990: Ancient Hillforts of Finland. Problems of Analysis, Chronology and Interpretation with Special Reference to the Hillfort of Kuhmoinen. - SMYA 94.

LIITE 1

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

Diapositiiviluettelo, kuvat M. Koponen 1991

Dia	Aihe
25598	Yleiskuva tutkimusalueesta. Idästä.
25599	Työkuva

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

Karttaluettelo

Nro	Aihe
1	Yleiskarttaluonnos, tutkimusalue ja löytöjen levintä, 1:1000
2	Alue 1, koekuoppaverkosto ja löytöjen levintä, 1:200
3	Alue 2, tasokartta (luonnos), 1:50
4	Alue 1, pintavaaitus (taso 0, lähtötaso), 1:50
5	Alue 1, tasokartta, taso 1, 1:50
6	Alue 1, tasokartta, taso 1, 1:50

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

H. POUTIAINEN 1991

YLEISKARTTALUONNOS, TUTKIMUSALUE JA LÖYTÖJENLEVINTÄ

1:1000 30 M

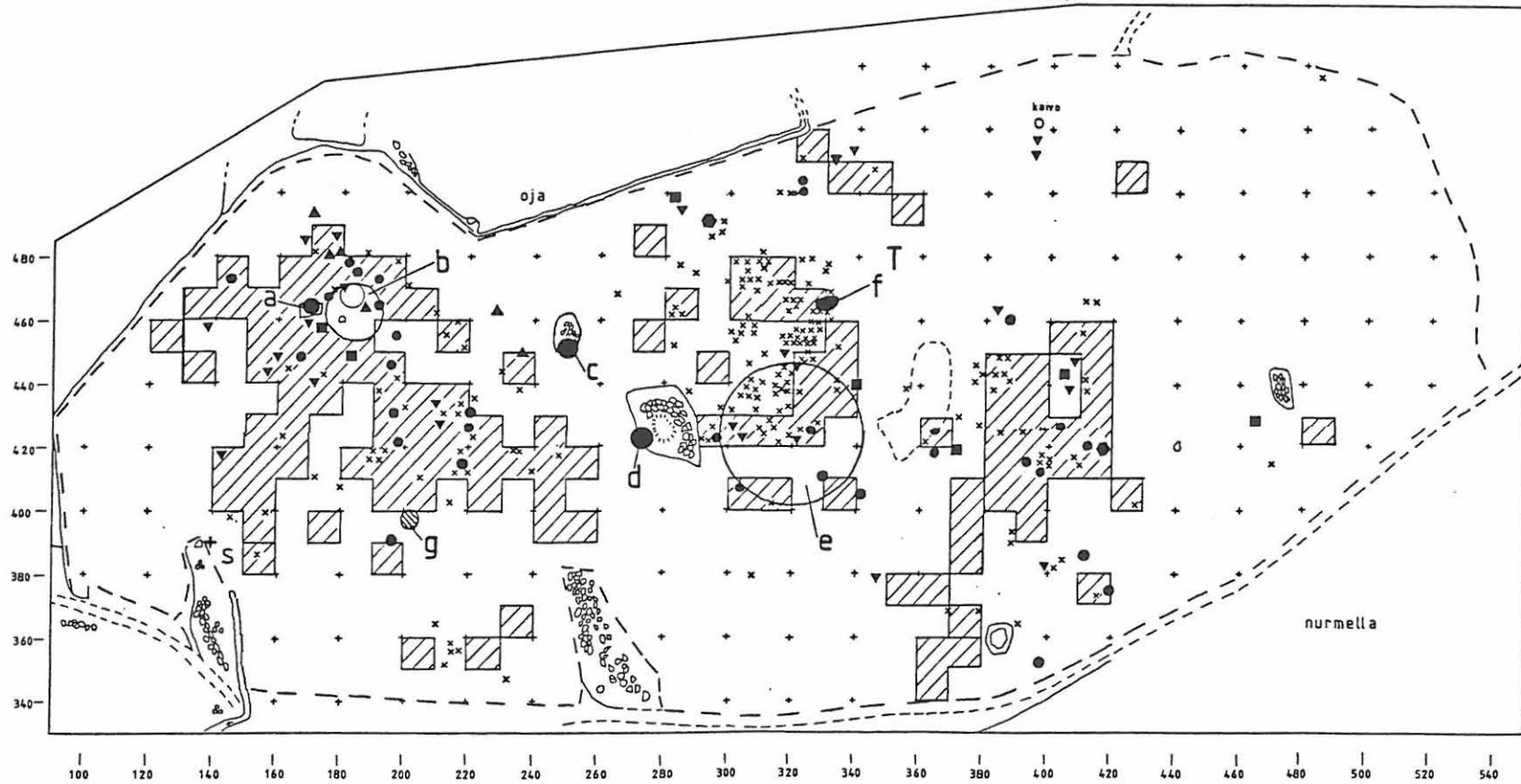
PIIRT. M. KOPONEN

Puht. piirt. A. Lappi

a	kivi- ja maansekainen raunio	●	rtk. keramiikka
b	koekaivausalue (alue 1)	▼	piirtefakti
c	kulttuurikerros drumliinissa	▲	rautaveitsi
d	koekuoppa / rtk. mj.	◆	helmi
e	pintapöiminta-alue v. 1990	■	hioin
f	raud.valm.paikka (alue 2)	X	rautakuonaa
g	vanha kaivo	▨	palaneen saven levintäalue
s	soikea kupurasolki	⊞	peltoraunio
T	tulusrauta	- - -	tutkimusalueen raja

✦ X=6854 82
Y=576 28

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

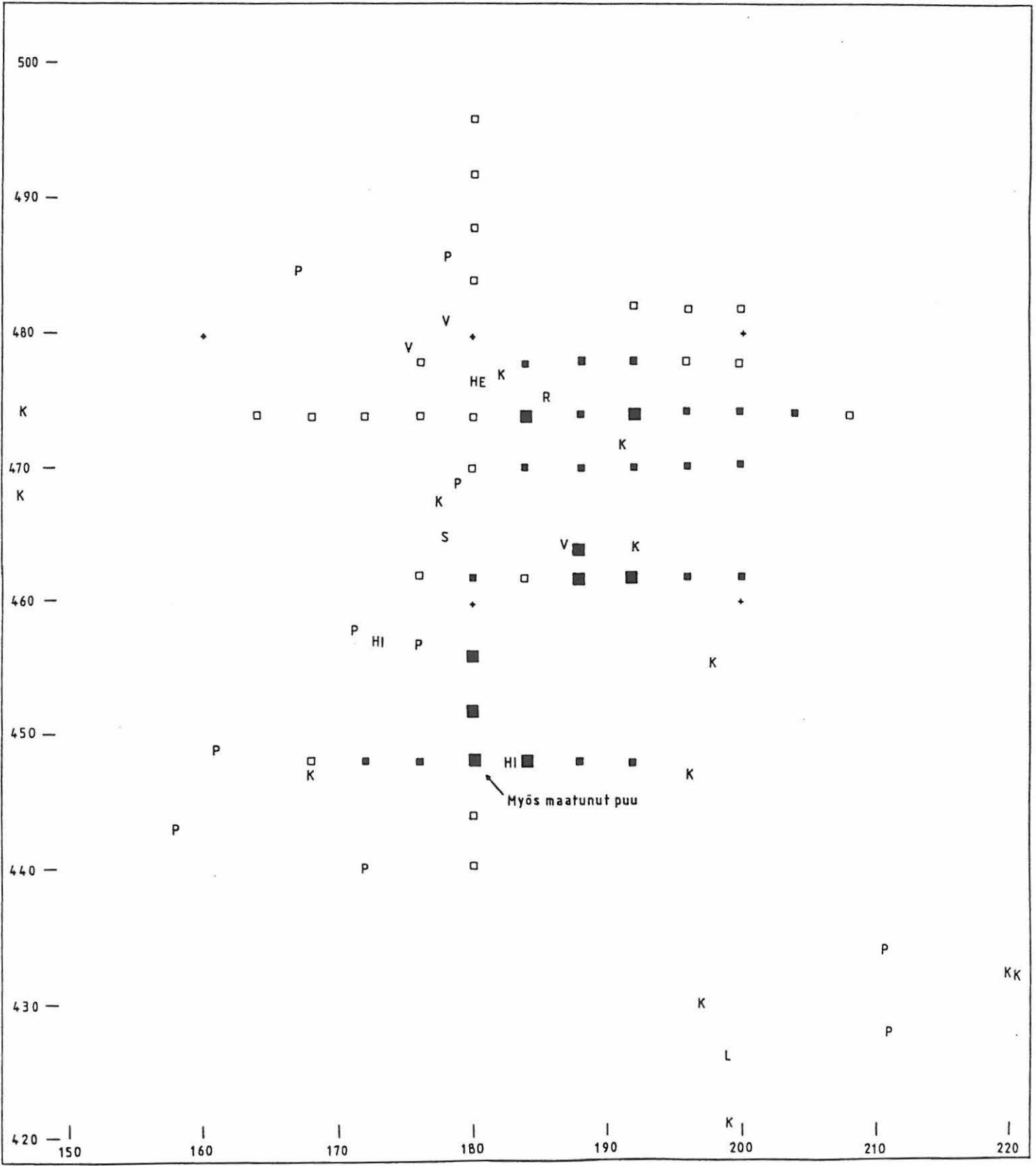
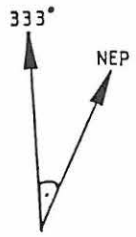
H. POUTIAINEN 1991

KOEKUOPPVERKOSTO JA PINTALÖYTÖJEN LEVINTÄ

MK 1:200 10M (ALUE 1)

PIIRT. M. KOPONEN
Puht. piirt. A. Lappi

- + perus- ja apulinjan paalu
- koekuoppa
- kynökerrroksen alainen heikko kulttuurikerros koekuopassa
- //— vahva
- HE helmi
- HI hioin
- K RTK keramikkaa
- L liitupiipun katkelma
- P piirartefakti
- R raha
- S sormustin
- V veltti

5.24

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

H. POUTIAINEN 1991

ALUE 2

TASOKARTTA (LUONNOS)

MK 1:50 1M

LUKEMAT SYVYYKSIÄ (CM)

PELTOMULLAN PINNASTA

PIIRT. M. KOPONEN

 harmaa savensekainen likamaa

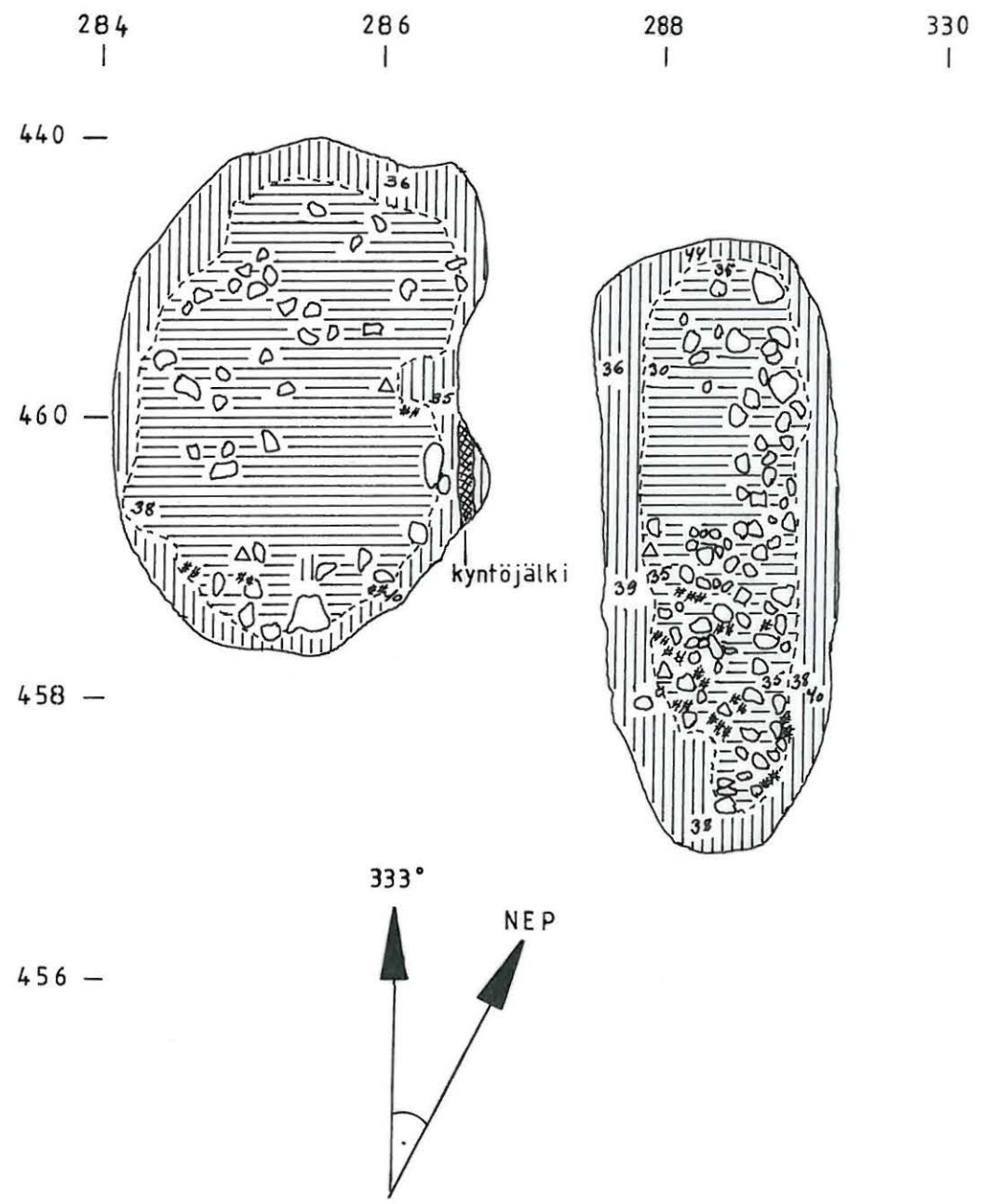
 likamaa

hiili

○ kivi

△ palanut savi

Puht. piirt. A. Lappi

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

H. POUTIAINEN 1991

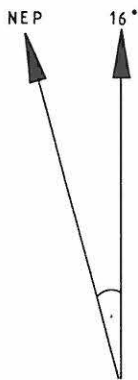
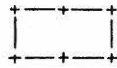
ALUE 1

PINTAVAAITUS (TASO 0)

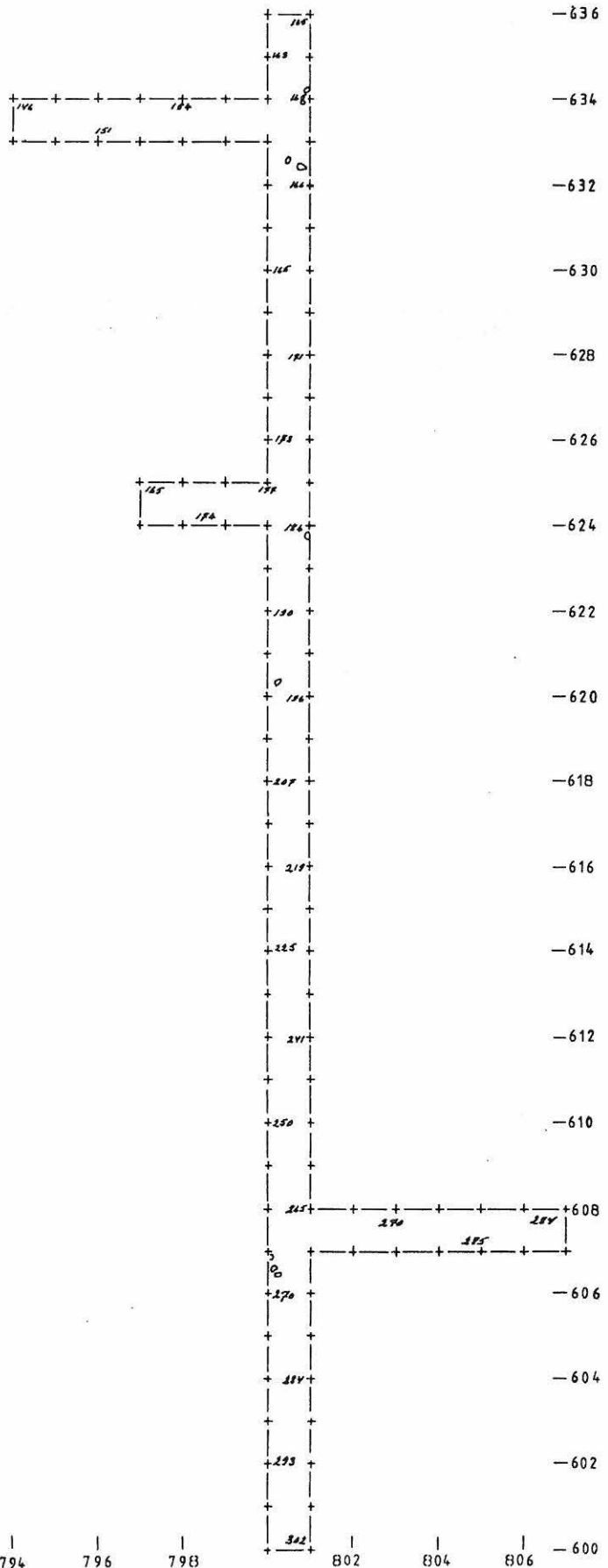
MK 1:100 3M

PIIRT. M. KOPONEN

Puht. piirt. A. Lappi

KP = 80,77 m mpy

790 792 794 796 798 802 804 806 -600

5

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

H. POUTIAINEN 1991

ALUE 1

TASOKARTTA, TASO 1

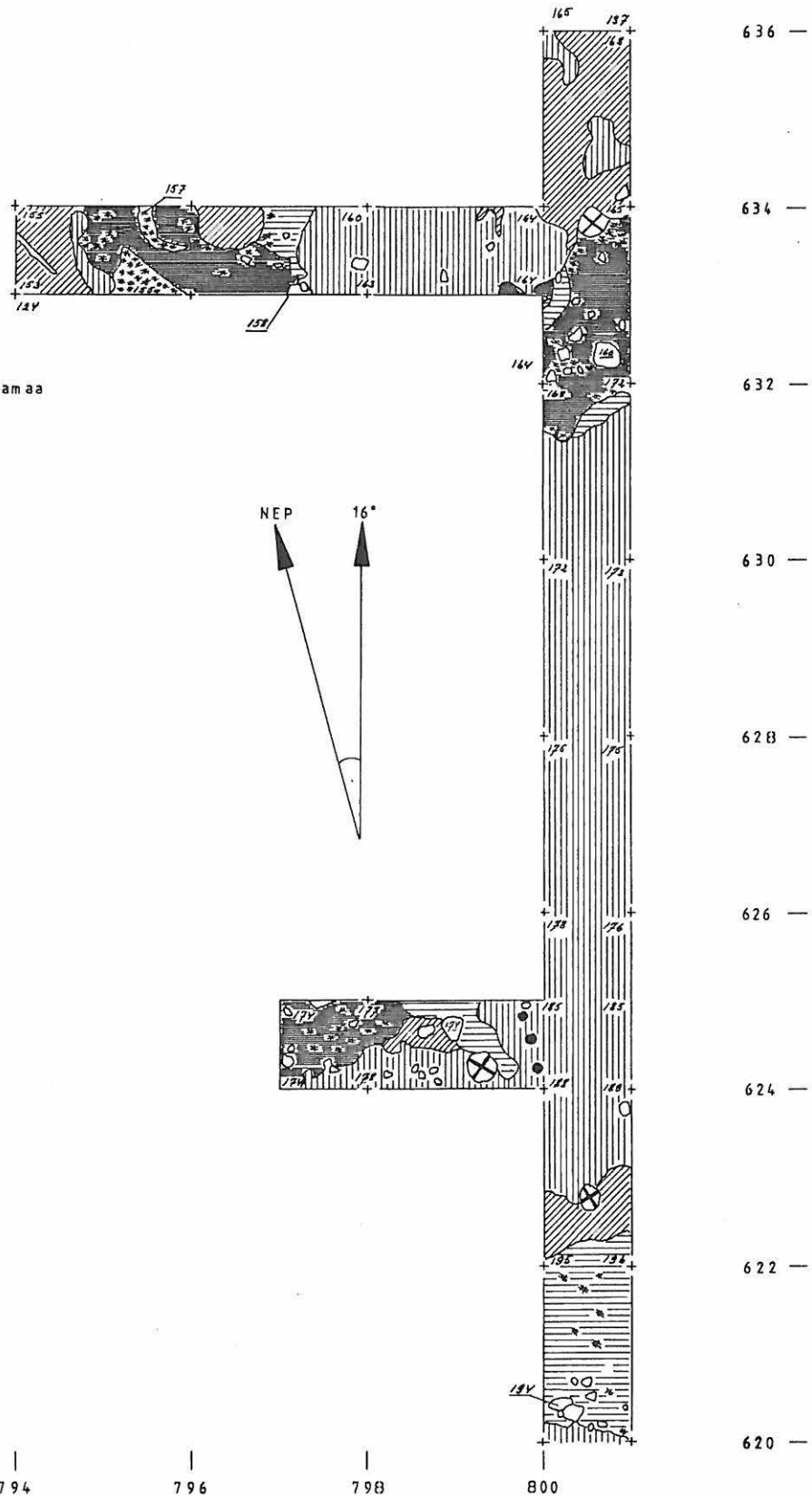
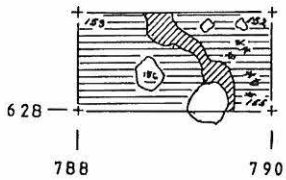
MK 1:50 1M

KP = 80,77 m mpy

KONE 1=138

PIIRT. M. KOPONEN

- likamaa
- heikko likamaa
- harmaa savensekainen likamaa
- tumma likamaa
- hiili
- koekuoppa
- heinäseiväs
- kivi

SULKAVA IITLAHDEN HOVI KESKIPELTO

H. POUTIAINEN 1991

ALUE 1

TASOKARTTA, TASO 1

MK 1:50 ——— 1M

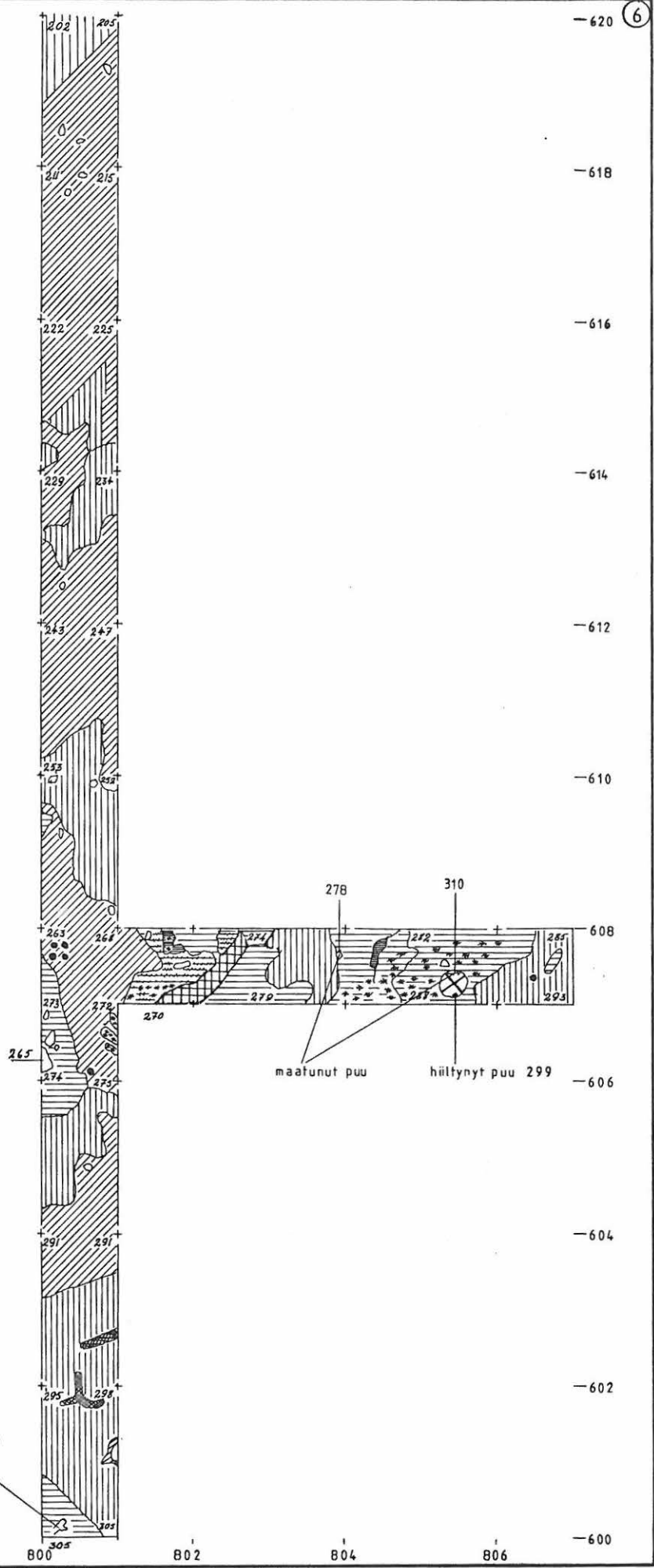
KP = 80,77 m mpy

KONE 1 = 138

PIIRT. M. KOPONEN

Puht. piirt. A. Lappi

- likamaa
- heikko likamaa
- harmaa savensekainen likamaa
- tumma likamaa
- humuspitoinen likamaa
- auranjälki
- heinäseiväs
- likamaa jossa vaaleita lika-juovia
- hiili
- koekuoppa
- kivi

794   796   798   800   802   804   806